

درس سیزدهم (اقتصاد و معیشت)

- ۱- **وضعیت کشاورزی در میان اقوام آریایی را شرح دهید؟** اقوام آریایی هنگام ورود به ایران، اطلاع چندانی از کشاورزی و صنعت نداشتند. آنان در نتیجه همزیستی با بومیان ایران و همسایگان خود در بین النهرین، کم کم با شیوه زندگی روستایی و شهری آشنا شدند و به یک جانشینی و کشاورزی روی آوردند. آموزه های زرتشت با تشویق مردم به کشت و کار، تأثیر بسزایی بر انتقال تدریجی آریاییان از زندگی شبنانی به زندگی مبتنی بر کشاورزی داشت.
- ۲- **کشاورزی در ایران باستان چگونه رونق یافت؟** در عصر باستان، کشاورزی اساس زندگی اقتصادی ایرانیان به شمار می رفت. بیشتر مردم کشاورز بودند و روستاییان عمده جمعیت ایران را تشکیل می دادند. مهمترین محصولات کشاورزی عبارت بودند از جو، گندم، برنج، میوه و سبزی که به صورت دیم و آبی کشت می شدند. کشاورزان با استفاده از آب رودخانه ها، چشمه ها و قنات ها، زمین ها و با غها را آبیاری می کردند.
- ۳- **در ایران باستان بیشتر زمین های کشاورزی و حتی گله های دام متعلق به چه کسانی بود؟** متعلق به شاه، خاندان شاهی، مقام های حکومتی، اشراف، روحانیان بزرگ و متولیان معبد ها و یا آتشکده ها بود.
- ۴- **زمین های کشاورزی در ایران باستان چگونه اداره می شدند؟** آنان غالباً در شهرها زندگی می کردند و از طریق نمایندگان خود، املاکشان را اداره می کردند و یا اجاره می دادند. البته شمار معدودی از کشاورزان قطعه زمین کوچکی داشتند، اما بیشترشان فاقد زمین بودند. آنان بر روی زمین های متعلق به بزرگان، کار می کردند و سهمی از محصول را دریافت می کردند.
- ۵- **اقدامات شاهان هخامنشی برای پیشرفت کشاورزی را بنویسید.** ۱- آنان به منظور تشویق کشاورزی، افرادی را که اقدام به آبادانی زمین های بایر می نمودند تا پنج نسل، از پرداخت مالیات معاف می کردند. ۲- از دیگر اقدام های مهم هخامنشیان برای توسعه کشاورزی، کندن قنات، احداث بند و سد بر روی رودها و حفر نهرهای انتقال آب در سرتاسر قلمرو خود بود.
- ۶- **وضعیت کشاورزی در دوره ساسانیان چگونه بود؟** حکومت ساسانیان برای پیشرفت کشاورزی، کوشش زیادی کرد. یکی از مقام های عالی مرتبه دربار ساسانی که عنوان واستریوشان سالار رئیس روستاییان و کشاورزان به شمار می رفت. او علاوه بر مسئولیت گردآوری مالیات های بخش کشاورزی، برای توسعه و ترویج آبادانی و کشت و کار نیز کوشش می کرد. در دوره ساسانیان، سدها بخصوص بر رودهای دجله، فرات و کارون، بسته و آبراهه های (نهرهای) متعددی با هدف آبیاری زمین های کشاورزی ایجاد شد.
- ۷- **در دوره ساسانیان کشاورزی در چه مناطقی توسعه زیادی پیدا کرد؟** بین النهرین (آسورستان / سواد) خوزستان و سیستان
- ۸- **مهمترین عوامل ضعف و انحطاط کشاورزی در اواخر دوره ساسانیان را ذکر کنید؟** طغیان رودخانه های دجله و فرات و خراب شدن آب بندها و سدها
- ۹- **وضعیت راه در دوره هخامنشیان چگونه بود؟** در دوره هخامنشیان شبکه وسیعی از جاده ها ساخته شد که مراکز اصلی حکومت را به یکدیگر و همچنین به کشورهای همسایه وصل می کرد. مهمترین آنها جاده شاهی بود که به فرمان داریوش بزرگ احداث گردید. این جاده به طول بیش از ۲۴۰۰ کیلومتر، شوش، یکی از پایتخت های هخامنشی را به شهر سارد در آسیای صغیر متصل می کرد. در جاهایی که زمین سست یا باتلاقی بود، جاده راسنگ فرش می کردند.
- ۱۰- **اقدامات داریوش اول برای توسعه راه های دریایی را بنویسید.** ۱- داریوش بزرگ، پادشاه هخامنشی در جریان لشکرکشی به هندوستان، وقتی که به رود سندرسید، یکی از اهالی آسیای صغیر به نام اسکیلان را مأمور کشف مسیرهای آبی کرد. ۲- یکی دیگر از اقدامات مهم و مدبرانه داریوش در زمینه توسعه راه های دریایی، اتصال دریای سرخ به رود نیل بود.
- ۱۱- **وضعیت راه ها در دوره اشکانیان و ساسانیان چگونه بود؟** در دوران فرمانروایی اشکانیان و ساسانیان نیز، راه ها و وسایل ارتباطی، از اهمیت فوق العاده ای برخوردار بودند و توجه زیادی به نگهداری و امنیت جاده ها صورت می گرفت. در این دوران، همانند زمان هخامنشیان، چاپارخانه ها همچنان دایر بودند؛ کاروانسراهای جدیدی در مسیر راه ها ساخته شد و چاه ها و قنات هایی برای تأمین آب آنها، حفر گردید.
- ۱۲- **تأثیر راه ها در زندگی مردم ایران باستان را شرح دهید؟** راه ها در عصر باستان علاوه بر آنکه امکان جا به جایی کالاها و مسافران را فراهم می آوردند، در انتقال اندیشه ها و فرهنگ هانیز نقش مهمی داشتند. از طریق مسیرهای ارتباطی زمینی و دریایی بود که فرهنگ، هنر و معماری اقوام و جوامع عهد باستان در بخش های وسیعی از جهان آن روزگار بر یکدیگر تأثیر گذاشتند. بسیاری از آیین ها و دین های باستانی، از طریق جاده ها، از شرق به غرب عالم و یا بالعکس راه یافتند.

۱۳- تا زمان داریوش اول هخامنشی سکه‌های طلا و نقره بیشتر در چه مناطقی رواج داشت؟ سکه‌های طلا و نقره بیشتر در مناطقی مثل بابل، لیدی و شهرهای فنیقی نشین سواحل شرقی دریای مدیترانه رایج بود.

۱۴- وضعیت پول در دوره‌ی داریوش اول را توضیح دهید؟ داریوش سکه‌هایی با وزن و عیار مشخص ضرب کرد که در سراسر قلمرو هخامنشیان و حتی فراتر از آن اعتبار داشت. سکه‌ی طلایی داریوش موسوم به دریک، شهرت فراوان یافت. ضرب سکه‌ی طلا در انحصار شاهان بود و شهریبی‌ها (ساتراپ‌ها) با اجازه‌ی پادشاه می‌توانستند سکه‌ی نقره ضرب کنند. نظام پولی که داریوش هخامنشی ایجاد کرد، معیاری برای ارزش‌گذاری کالاها و خدمات در نواحی مختلف پادشاهی هخامنشی شد و عامل مهمی در بسط و گسترش تجارت داخلی و خارجی بود.

۱۵- وضعیت پول در دوره‌ی اشکانیان و ساسانیان را شرح دهید؟ در دوران اشکانیان و به ویژه ساسانیان کاربرد پول به خصوص در شهرها گسترش یافت و سکه‌های نقره‌ای و مسی در مبادلات تجاری در منطقه‌ی وسیعی به جریان افتاد. تعداد فراوانی از سکه‌های ساسانی، در ایران و سرزمین‌های هم‌جوار یافته شده است.

۱۶- اوزان و مقیاس در ایران باستان چگونه بود؟ هخامنشیان واحدهای وزن ایلامیان را حفظ کردند و واحدهای تازه‌ای به آن افزودند. به دستور داریوش بزرگ، واحدهای وزن و مشخصی برای شهریارانی هخامنشی تعیین شد. تعدادی از وزنه‌های آن دوره بر جا مانده است. پیمان‌ها یا کیل در زندگی اقتصادی آن دوران از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود، چون میزان و مقدار مواد خوراکی را به جای وزن کردن، با پیمان‌ها تعیین می‌کردند.

۱۷- صنعت در ایران در دوره‌ی هخامنشیان را شرح دهید؟ حکومت هخامنشی با یکپارچه ساختن سرزمین‌های ثروتمند و متمدنی که مردمان آنها دارای تجربیات فراوانی در تولید کالاها و صنایع مختلف بودند، کمک شایانی به رونق اقتصادی و توسعه‌ی صنعت کرد. آثار و اشیای برجای مانده از آن دوره، بیانگر پیشرفت صنایع فلزکاری، سفالگری و بافندگی است. از محتوای لو‌چه‌های گلی کشف شده از خزانه‌ی تخت جمشید معلوم می‌شود که در زمان هخامنشیان، کارگاه‌هایی وجود داشته که متعلق به شاه بودند و اشیای و مواد خوراکی مورد نیاز کاخ‌شاهی را تولید می‌کردند. استادکاران و صنعتگرانی از سرتاسر قلمرو پهنای هخامنشی در این کارگاه‌ها مشغول به کار بودند.

۱۸- صنعت در ایران در دوره‌ی سلوکیان و اشکانیان را شرح دهید؟ مدارک تاریخی، دلالت بر رونق نسبی تولیدات صنعتی و کارگاهی در دوران سلوکیان و مخصوصاً اشکانیان دارد.

۱۹- صنعت در ایران در دوره‌ی ساسانیان را شرح دهید؟ در دوران فرمانروایی ساسانیان، همگام با توسعه‌ی شهرنشینی، صنعت نیز رشد کرد و کیفیت کالاها و تولیدی بهتر شد. صنعت بافندگی به خصوص بافت پارچه‌های ابریشمی در آن زمان، ترقی شایانی کرد. حکومت ساسانی با در اختیار گرفتن واردات ابریشم خام از چین و کوچاندن بافندگان ماهر از قلمرو روم در شام (سوریه) به ایران، کارگاه‌های بافندگی متعددی را در شوش، جندی شاپور (گندی شاپور) و شوشتر ایجاد کرد. این کارگاه‌ها نوعی از پارچه‌های زربافت و ابریشمی را تولید می‌کردند که در جهان آن روز شهرت و مشتریان فراوان داشتند. حتی چین که خودپایه‌گذار صنعت ابریشم بود، پارچه‌های ابریشمی ایرانی را می‌خرید. در دوره‌ی ساسانی نیز کارگاه‌های متعددی وجود داشت که متعلق به حکومت بود و کالاها و مواد مورد نیاز شاه، دربار، سپاه و تشکیلات اداری را تأمین می‌کردند.

۲۰- وضعیت تجارت در دوره‌ی هخامنشی چگونه بود؟ پس از شکل‌گیری حکومتی قدرتمند توسط اقوام آریایی در ایران، به خصوص در پی روی کار آمدن شهریارانی هخامنشیان، تجارت داخلی و خارجی ایران توسعه پیدا کرد. پیدا شدن سکه‌های هخامنشی و مصنوعات نواحی تابعه‌ی این سلسله در سواحل رودهای دانوب و رن در مرکز اروپا و سیلان در جنوب آسیا، نشانه‌ای از برقراری روابط بازرگانی با سرزمین‌های دور است. در آن زمان، شهر بابل در قلب پادشاهی هخامنشی، مرکز تجاری مهمی به شمار می‌رفت. بازرگانانی از سرزمین‌های مختلف در آنجا مشغول داد و ستد بودند. بنادر خلیج فارس و نیز بنادر واقع در سواحل شرقی دریای مدیترانه، از مراکز اصلی تجارت دریایی آن دوره محسوب می‌شدند. در عهد هخامنشیان تجارت مانند گذشته، محدود و منحصر به اشیای تجملی و گران‌قیمت نبود، بلکه شامل انواع مختلفی از مواد اولیه مانند فلزات و چوب، محصولات کشاورزی و دامی و تولیدات صنعتی می‌شد. بخش قابل توجهی از کالاها و تجارتی را اجناس مورد نیاز مردم مانند اثاث منزل، ظروف آشپزخانه و مواد خوراکی تشکیل می‌داد.

۲۱- وضعیت تجارت در دوره‌ی سلوکیان و اشکانیان را توضیح دهید؟ در دوران حکومت سلوکیان، تجارت رونق گذشته را نداشت، از حجم مبادله‌ی کالاها و ارزان قیمت کاسته شد و در عوض اشیای تجملی، جای آنها را گرفت. با به قدرت رسیدن اشکانیان، بار دیگر جریان داد و ستد به خصوص بازرگانی خارجی رونق اساسی گرفت. یکی از عوامل مهم این رونق، برقراری روابط سیاسی و تجاری میان ایران و چین، و در پی آن گشایش جاده‌ی معروف ابریشم بود. ایران در آن دوره به عنوان واسطه‌ی تجاری بزرگ، میان چین و هند از یک سو، و اروپا از سوی دیگر عمل می‌کرد. در زمان اشکانیان، ابریشم چین

و ادویه هندوستان مشتریان زیادی در قلمرووم داشت. بنابراین درآمد هنگفتی از حقوق گمرکی، عوارض حمل و نقل و راهداری، نصیب حکومت اشکانی می شد.

۲۲- تجارت در دوره ی ساسانیان چگونه بود؟ در دوران فرمانروایی ساسانیان، تجارت در مسیرهای زمینی و دریایی گسترش چشمگیری پیدا کرد و بازرگانان ایرانی در مناطق وسیعی از جهان آن روزگار، از چین تا شرق آفریقا و مرکز اروپا، مشغول داد و ستد بودند. سکه های نقره ساسانی در بیشتر این مناطق، رایج و معتبر بود. ساسانیان به مراتب بیشتر از حکومت های پیشین بر کار تجارت نظارت می نمودند و قوانین و مقررات مربوط به خرید و فروش را اجرا می کردند.

۲۳- مهم ترین هدف اصلی تشکیلات اداری (نظام دیوان سالاری) در ایران باستان چه بود؟ رسیدگی به وضعیت دخل و خرج کشور و سامان دادن منابع درآمد و مخارج عمومی

۲۴- عمده ترین منابع درآمد حکومت در ایران باستان را ذکر کنید؟ انواع مالیاتها، شامل مالیات کشاورزی و دام، مالیات پیشه وران و مالیات سرانه؛ عوارض گمرکی، حمل و نقل و راهداری و حق بهره برداری از معادن و جنگل ها.

۲۵- وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوران باستان چگونه بود؟ وضعیت اقتصاد و معیشت ایران در دوران باستان همواره تحت تأثیر عوامل سیاسی، مدیریتی و اقلیمی قرار داشت. درزما نهایی که صلح، آرامش و امنیت حکم فرما بود و زمامدارانی لایق و کاردان حکومت م یکردند، فعالیت های اقتصادی، شرایط مطلوبی داشت و مردم با خیال آسوده به کسب و کاری پرداختند و از حداقل امکانات رفاهی و معیشتی برخوردار بودند.

۲۶- در ایران باستان چه عواملی بر وضعیت اقتصادی و تولید تأثیر منفی می گذاشت؟ در دورانی که حکومت مرکزی ضعیف و آشوب و ناامنی فراگیر می شد و یا دشمنان خارجی به ایران هجوم می آوردند و همچنین عوامل طبیعی و اقلیمی به خصوص خشکسالی، سیل و طغیان رودخانه ها و تخریب سدها و گاهی نیز بروز بیماریهای فراگیر و کشنده ای چون طاعون و وبا موجب مرگ و میر گسترده نیروی کار نیزگاهی بر وضعیت اقتصادی و تولید تأثیر منفی می گذاشت.

پرسش های نمونه سیزدهم

- ۱- عوامل مؤثر بر رونق و شکوفایی کشاورزی ایران را در عصر باستان فهرست کنید.
- ۲- چرا حکومتها در ایران باستان به راهها و وسایل حمل و نقل اهمیت زیادی می دادند؟
- ۳- سه مورد از اقدامات مهم داریوش اول هخامنشی را که بر وضعیت اقتصادی اثر گذاشت، فهرست کنید.
- ۴- به نظر شما چرا اشکانیان و ساسانیان مانع از روابط مستقیم تجاری میان روم با هند و چین می شدند؟
- ۵- عوامل مؤثر بر وضعیت اقتصاد و معیشت مردم ایران را در دوران باستان شرح دهید.